

AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGA ÍTÉLETEIBŐL

AZ EGYEZMÉNY 2. ÉS 14. CIKKE. AZ ÉLETHEZ VALÓ JOG ÉS A MEGKÜLÖNBÖZTETÉS TILALMA

Fedorchenko és Lozenko Ukrajna elleni ügye¹

Az ügy körülményei. 2001. október 28-án reggel a roma származású kérelmező, Fedorchenko úr otthonából kilépve szembe találta magát I. őrnaggyal és két társával. A rendőrök megfenyegették, majd belökték a házába, amit a kijárat eltorlaszolása után fel is gyújtottak. A tűzben és az azt követő robbanásban a kérelmező égési sérüléseket szenvedett, alvó családtagjai közül pedig öten életüket veszítették, köztük egy hat és egy három éves gyermek is. A kérelmező a rendőrségi feljelentésben előadta, hogy I. őrnagy gyújtotta fel a házát, feltehetőleg a követelt kenőpénz megfizetésének elmulasztása miatt, amit annak fejében kért, hogy a kérelmező egyik rokona ellen ne induljon büntetőeljárás kábítószer-kereskedelem miatt. Ugyanazon a napon ismeretlenek más – szintén romák által lakott – környékbeli házakat is felgyújtottak. A helyi újságban az incidensről szóló hírben az állt, hogy a drogkereskedelemből származó bevételből szokásosan járó rész meg nem fizetése miatt élve égettek el romákat.

A rendőrségi nyomozás során megállapították, hogy I. őrnagy nem vett részt sem a gyújtogatásban, sem pedig az emberölésben – a kérelmező mindössze a robbanás során elszenvedett fejsérülések miatt vádolhatta meg bűncselekmény elkövetésével az őrnagyot, aki egy tisztázatlan időpontban kijelentette, hogy „csak romák laknak azon a környéken, és drogot árulnak, de nagyon nehéz őket elkapni.” Más személyek ellen viszont indult büntetőeljárás az ügy kapcsán: a bíróság N.-t öt év szabadságvesztésre ítélte, a büntetés végrehajtását azonban két évre felfüggesztette; a többi elkövető elleni eljárás félbeszakadt, mert nem voltak fellelhetőek. A kérelmező ezt követően fordult a Bírósághoz, és kérte az Egyezmény 2. és 14. cikkében garantált jogai megsértésének megállapítását. Az eljárásban az Európai Roma Jogok Központja (European Roma Rights Centre) látta el képviselőt.

*A döntés.*² A Bíróság először a kérelmezők 2. cikkben garantált, élethez való jogának megsértését vizsgálta. A Bíróság általános elvi élel mondta ki, hogy

a cikk érvényesülése érdekében a tagállamok kötelesek büntetőjogi eszközökkel szankcionálni az életellenes cselekményeket, a tényállás megvalósítása esetén pedig hatékony hivatalos nyomozást kezdeményezni. Ez nem azt jelenti, hogy az eljárásnak mindenképpen büntetőjogi felelősséget megállapító ítélettel kell végződnie, de a nyomozási eljárás hiányosságai – ha csökkentik annak esélyét, hogy az ügy körülményeit tisztázzák, és az elkövetők kilétét megállapítsák – növelik annak valószínűségét, hogy az eljárás nem felel meg a hatékonysági követelménynek.

A Bíróság ezek után megjegyezte, hogy a bűncselekmény szörnyűsége ellenére, amelyben kisgyermek veszítették életüket, a hatóságok csak néhány alapvető eljárási cselekményt és intézkedést fogantatosítottak. A bűncselekmények legalább hat elkövetője közül senkit sem kerítettek kézre az eltelt több mint tíz év alatt, és nincs rá bizonyíték, hogy bármit is tettek volna az elfogásuk érdekében. I. őrnagy lehetséges szerepének tisztázása esetében úgy tűnt, hogy az ügyészség a rendőrség belső vizsgálatának eredményére hagyatkozott. A Bíróság ezért megállapította, hogy Ukrajna megsértette a 2. cikk által támasztott eljárásjogi követelményeket („procedural limb of article 2”).

Az Egyezmény 14. és 2. cikkének együttes vizsgálata során a Bíróság kiemelte, hogy a kérelmezők bizonyítékot szolgáltatottak a bűncselekmény rasszista indítékára, ráadásul ugyanazon a napon több, kizárólag romák lakta házat gyújtottak fel, I. őrnagy pedig bizonyíthatóan romaellenes kijelentéseket tett. Ennek ellenére a hatóságok a bűncselekmények lehetséges rasszista indíttatását egyáltalán nem vizsgálták. A 14. cikk által garantált diszkrimináció tilalma a 2. cikk vonatkozásában azt jelenti, hogy az emberi élet ellen irányuló bűncselekmények kivizsgálásának mindenfajta diszkriminációtól mentesnek kell lennie. Különösen hangsúlyos, hogy a hatóságoknak kötelessége a lehetséges rasszista motivációt felderíteni és kivizsgálni, hogy bármilyen gyűlölet vagy előítélet szerepet játszott-e a bűncselekmény elkövetésében. A Bíróság kiemelte, hogy ha a rasszista indíttatású erőszakot és brutalitást ugyanúgy kezelik a hatóságok, mint az ilyen motivációt nélkülöző bűncselekményeket, akkor figyelmen kívül hagyják az ilyen – az alapvető jogokra különösen árthatmas – cselekmények különleges természetét. Bár a rasszista motivációt gyakran nehéz bizonyítani, je-

len eljárásban semmi nem utal arra, hogy a hatóságok egyáltalán megpróbálták volna feltárni az ilyen irányú indítékot.

Ukrajna álláspontja szerint a motiváció a kábítószer-kereskedelem helyszínéeként szolgáló házak lerombolása volt. A Bíróság ugyanakkor az ECRI jelentésére hivatkozva hangsúlyozta, hogy az országban igen gyakori a romák elleni diszkrimináció, éppen ezért nem szabadott volna vizsgálat nélkül kizárni, hogy a bűncselekménynek rasszista motivációja is lehetett. Erre való tekintettel a Bíróság megállapította, hogy Ukrajna megsértette a kérelmezők számára a 2. és 14. cikk által együttesen biztosított emberi jogokat.

Bieber Ivóna

AZ EGYEZMÉNY 3. CIKKE. A KÍNZÁS ÉS EMBERTELEN, MEGALÁZÓ BÁNÁSMÓD VAGY BÜNTETÉS TILALMA

Bureš Cseh Köztársaság elleni ügye³

Az ügy körülményei. A kérelmező csellóművész, aki 2007. február 9-én véletlenül túladagolta a számára pszichiáter által felírt nyugtatót. Ezek után vásárolni indult, de a gyógyszer hatása alatt nem tűnt fel neki, hogy mindössze egy pulóvert visel. Hiányos öltözete miatt egy járőr kábítószerfüggőnek nézte, és a helyi kórház pszichiátriai osztályára szállíttatta. A mentősök jegyzőkönyvbe foglalták, hogy a kérelmező pszichiátriai kezelés alatt áll, és a szállítás során nyugodt volt. Az éjszakát a pszichiátria detoxikáló részlegében töltötte ágyhoz kötözve, másnap reggel látható horzsolásokkal került más osztályra. Sérülések voltak a kérelmező nyakán, mindkét csuklóján és bokájánál, valamint mindkét térdén. Egy neurológus néhány nappal később megállapította, hogy a szíjak használatából adódón a kérelmező mindkét karjában működési nehézség, izomerő-csökkenés következett be (paresis). A kérelmezőt két hónappal később bocsátották haza a kórházból. A kijózanító részlegen töltött éjszaka körülményei vitatottak. A kérelmező állítása szerint egész éjjel az ágyához volt szíjazva. A Cseh Köztársaság ezzel szemben kórházi dokumentumokra hivatkozva azt állítja, hogy a kérelmezőt mindössze három alkalommal szíjazták le az éjszaka folyamán: először két órára, majd fél órára, végül pedig 45 percre. A szíjak alkalmazásának okaként az első esetben a dokumentumok „nyughatatlanlanságot” jelöltek meg, a második alkalommal állítólag megtámadott egy ápolót, harmadszor pedig megpróbált kárt tenni a berendezésben.

A kérelmező az Európai Emberi Jogi Bíróságtól kérte a 3. cikk által biztosított jogai megsértésének megállapítását. Az eljárásban a Központ a Mentális Sérültek Jogaiért Alapítvány (Mental Disability Advocacy Centre, MDAC) képviselte.

*A döntés.*⁴ A Bíróság kiindulópontként a Cseh Köztársaság tényleírását fogadta el, mivel nem látta bizonyítottnak, hogy a kérelmező valóban egész éjjel az ágyhoz volt kötözve. A cseh kormány érvelését elutasítva azonban kiemelte, hogy bár a detoxikáló részleg egészségügyi dolgozói nem köztisztviselők, az állam mindenkor közvetlenül felelős a fogva tartotakon alkalmazott kényszerintézkedésekért, illetve más jogkorlátozásokért; kötelezettségei alól nem bújhat ki jogosultságainak más szervezethez való delegálása útján.

Kényszerintézkedés fogva tartottakkal szemben csak akkor alkalmazható, ha ezt viselkedésük elengedhetetlenül szükségessé teszi, ellenkező esetben felmerül a 3. cikk sérelme (lásd *Krastanov v. Bulgária*). Ebből következően a Bíróság megállapította, hogy szíjak használata kijózanító központokban csak akkor lehet jogszerű, ha a bódult állapotban levő beteg agresszív viselkedése miatt ez feltétlenül szükséges. Természetesen a lekötözött beteg állapotát rendszeresen ellenőrizni kell, de az időtartama így sem lehet aránytalanul hosszú (*Wiktoro-ügy*). A pszichiátriai részlegeken gondozott betegek helyzetét jellemző alarendeltség és kiszolgáltatottság különös óvatosságra és odafigyelésre kötelez.

Ezen elveket figyelembe véve a Bíróság különösen fontosnak találta kiemelni a következő körülményeket. A kérelmező leszíjazása súlyos következményekkel járt. A karizmokban és karidegekben okozott károsodás egy szakértői vélemény szerint a művész kérelmezőt még 10 hónappal az incidens után is korlátozta a csellójátékban. Ráadásul a kérelmezőt első ízben pusztán „nyughatalansága” miatt szíjazták le két órára a pszichiátria kijózanító központjában. Mind a nemzetközi, mind pedig a hazai jogszabályok egyértelműek abban a tekintetben, hogy pszichiátrián kezelttekkel szemben kényszerintézkedés csak kivételes esetben alkalmazható, mintegy utolsó lehetőségként, amikor ez az egyedüli lehetséges eszköz annak a közvetlen veszélynek az elhárítására, hogy a beteg saját magában vagy másokban kárt okozzon. Ennek fényében nyilvánvaló, hogy a szíjak használata, azaz a kérelmező lekötözése két órára jogszerűen nem indokolható pusztán „nyughatalansággal”. A Bíróság arra is felhívta a figyelmet, hogy a detoxikáló központban nem próbáltak meg semmilyen alternatív eszközt alkalmazni a kérelmező megnyugtataása érdekében; érkezése után azonnal az ágyhoz szíjazták.

A kényszerintézkedés második és harmadik ízben történő alkalmazását vizsgálva a Bíróság megjegyezte, hogy a fenti elvet figyelembe véve az egészségügyi személyzet megtámadása elegendő indok lehet kényszerintézkedések alkalmazására, de csak a további károkozás megelőzése érdekében, illetve akkor, ha a beteg lenyugtatása érdekében alkalmazott más, kevésbé korlátozó módszerek nem vezettek eredményre. Pusztán büntetésként nem alkalmazható kényszerintézkedés ilyen kontextusban.

A Bíróság fontosnak tartotta kiemelni azt is, hogy kényszerintézkedések alkalmazása esetén elengedhetetlen minden körülményről pontos egészségügyi feljegyzést készíteni, a beteg állapotát pedig rendszeresen ellenőrizni kell. Jelen esetben a feljegyzések elnagyoltak, az esetleges ellenőrzésekről pedig nincs információ. Mindezekre tekintettel a Bíróság megállapította, hogy a Cseh Köztársaság nem teljesítette a 3. cikkből eredő tartalmi kötelezettségeit.

Bieber Ivóna

Réti és Fizli Magyarország elleni ügye⁵

Az ügy körülményei. A kérelmezők amerikai-magyar kettős állampolgárok, akik az incidens idején Budapesten éltek. 2006. október 1-én hajnalban Budapesten motoroztak, amikor két rendőr igazoltatta őket. A kérelmezők elmondása szerint a két rendőr megrugdosta, és többször megütötte Rétit, majd megbilincseltek és leteperték. Erősítést is hívtak, majd a kitérő rendőrökkel ütötték tovább a kérelmezőt, egyikük gumibotjával a torkát szorongatta. Amikor a másik kérelmező társa segítségére sietett, az egyik rendőr őt is a földre taszította, majd rátért a másik arcára, a fejét pedig a földre verte. Ezt követően mindkettőjüket bezárástól mentesítve a rendőrkapitányságra. A kormány ezzel szemben azt állítja, hogy Réti kezdettől fogva nem volt együttműködő, majd támadólag lépett fel az igazoltatás során, ezért kellett erőszakot alkalmazni. Az egyik intézkedő rendőr pedig félreértelmezte a másik kérelmező, Fizli heves gesztikulációját, és úgy vélte, hogy Fizli meg akarja ütni. Védekezésül felemelte a kezét, és ellökte a kérelmezőt, aki elveszítette az egyensúlyát és a földre esett. Ittas vezetés gyanúja miatt mindkét kérelmezőt a II. kerületi Rendőrkapitányságra szállították, ahol megállapították, hogy Réti nagyon csekély mértékben alkoholos befolyásolt állapotban áll (0,45 g/l), Fizli szervezetében viszont nem találtak alkoholt. Az incidens után készült igazságügyi orvosszakértői vélemény szerint mindkét kérelmező zúzódásos sérüléseket szenvedett, illetve több testrészükön hematóma keletkezett. A kérelmezők fel-

jelentést tettek hivatali hatáskörben elkövetett visszaélés miatt. Mivel azonban az igazságügyi orvosszakértő nem tudta egyértelműen megállapítani a sérülések eredetét, az eljárást megszüntették. A kérelmezők döntés ellen benyújtott panaszát az ügyészség elutasította. Időközben a kérelmezők ellen hivatalos személy elleni erőszak vádjával indult eljárás, amit azonban szintén megszüntettek. A kérelmezők pótmagánvádlókként bírósághoz fordultak, ahol azonban a vádlottakat – a számos tisztázatlan és elmentmondásos körülmény ellenére – felmentették; a Fővárosi Ítéltábla pedig helyben hagyta a döntést. A kérelmezők ezt követően az Európai Emberi Jogi Bírósághoz fordultak, és kérték az Egyezmény 3. cikke által védett jogaik sérelmének megállapítását. Az eljárásban a Magyar Helsinki Bizottság ügyvédje képviselte őket.

*A döntés.*⁶A Bíróság hangsúlyozta: ahhoz, hogy az ügy a 3. cikk hatálya alá tartozzon, a kérelmezők által elszenvedett sérelemnek el kell érnie egy bizonyos szintet. Ez a feltétel a Bíróság szerint teljesült, tekintettel a kérelmezők által elszenvedett sérülésekre. A Tekin kontra Törökország-ügyre hivatkozva azt is kiemelte, hogy a szabadságától megfosztott személy esetében a fizikai kényszer alkalmazása felveti a 3. cikkben garantált jogok megsértését, ha azt az eljárás alá vont viselkedése nem tette feltétlenül szükségessé.

A Bíróság kiemelte, hogy bár a kormány érvelése szerint szükséges és jogszerű volt az erőszak alkalmazása, semmilyen bizonyítékkal nem támasztotta alá ezt az állítást. Nem derül ki, hogy Réti mely magatartása tette szükségessé olyan intézkedés alkalmazását, amely következtében zúzódások és hematómák keletkeztek a testén. Figyelembe véve, hogy Réti csak csekély alkoholos befolyásolt állapotban állt, Fizli vérében pedig egyáltalán nem találtak alkoholt, a kormány magyarázata nehezen hihető, annak fényében, hogy több rendőr volt jelen, akiknek tudniuk kellett volna sérülés okozása nélkül kezelni a helyzetet. A Bíróság szerint ez akkor is így van, ha a kérelmezők nem voltak együttműködőek, Fizli mozdulatát pedig támadásnak vélték – amit egyébként szintén kevésbé vélt hihetőnek a Bíróság. Érvelését azzal zárta, hogy amennyiben el is fogadjuk, hogy az adott helyzetben erőszak alkalmazása volt szükséges, annak mértéke mindenképpen túlzott, így megállapítható a 3. cikk által tiltott megalázó bánásmód.

A Bíróság érvelésének másik része a 3. cikk alapján az államot terhelő eljárásjogi kötelezettségekre vonatkozik („procedural limb of article 3”, lásd *Labita* Olaszország elleni ügyét).⁷ Az érvelésben a Bíróság kiemelte, hogy a rendőrség szervezetén belül semmilyen eljárás nem indult az erőszak alkalmazá-

sának kivizsgálása érdekében. Az ügy pedig csak azért jutott el bírósági szakaszba, mert a kérelmezők pótmagánvádlókként léptek fel. Valódi erőfeszítés azonban a bíróság sem tett az ügy zavaros körülményeinek és ellentmondó tanúvallomásainak tisztázása érdekében; az eljárás során még szembesítés sem történt. A megalázó bánásmódra és a hatékony rendőrségi nyomozás hiányára való tekintettel a Bíróság tehát megállapította, hogy Magyarország megsértette a kérelmezők Egyezmény 3. cikke által garantált jogait.

Bieber Ivóna

AZ EGYEZMÉNY 3. ÉS 8. CIKKE.
A KÍNZÁS ÉS EMBERTELEN,
MEGALÁZÓ BÁNÁSMÓD
VAGY BÜNTETÉS TILALMA;
A MAGÁN- ÉS CSALÁDI ÉLETHEZ
VALÓ JOG

I. G. és mások Szlovákia elleni ügye⁸

Az ügy körülményei. A kérelmezők, I. G., M. K. és R. H. szlovákiai roma nők, akiket a krompachyi kórház szülészeti és nőgyógyászati osztályán, császármetszés közben sterilizáltak. I. G. második gyermekével volt terhes, amikor 16 évesen, 2000. január 23-án beszállították az intézménybe. Az előzetes vizsgálatokat követően rögtön a műtőbe vitték, ahol az orvosok az operáció közben elkötötték a petevezetékét. A beavatkozáshoz sem ő, sem a törvényes képviselője nem adott tájékozott beleegyezést. A következő nap a kérelmezőt felkereste egy orvos, és aláíratott vele egy dokumentumot, a doktor állítása szerint azért, mert császármetszésen esett át. A műtét következtében gyulladás alakult ki I. G.-nél, és vérmérgezést kapott, ami miatt el kellett távolítani a méhét. A kérelmező akkor szerzett tudomást a művi meddővé tételről, amikor 2003 januárjában az ügyvédjével együtt átnézte az egészségügyi dokumentációját. Abban találtak egy 2000. január 23-án kelt, a kérelmező által aláírt sterilizálás iránti kérelmet, amely tartalmazta a kerületi sterilizációs bizottságnak a beavatkozást jóváhagyó határozatát is. I. G. folyamatos rettegésben él; attól fél, hogy a partnere elhagyja őt a meddősége miatt.

M. K.-t 17 évesen, 1999. január 10-én sterilizálták, miután világra hozta második gyermekét. Állítása szerint sem őt, sem a szüleit nem tájékoztatták a tervezett művi meddővé tételről, és beleegyező nyilatkozatot sem írtak alá. A kérelmező csak négy évvel később, egy büntetőeljárás keretében tudta meg, hogy az egészségügyi dokumentációjában

megtalálható egy 1999. január 9-én kelt sterilizálás iránti kérelem, amelyet ő maga írt alá. A dokumentum tartalmazza továbbá a kerületi sterilizációs bizottság határozatát is. A kérelmező sterilizálásának súlyos egészségügyi következményei lettek. Meddősége miatt pedig elhagyta a partnere, és megrendült a helyzete a helyi közösségen belül.

Az ikerterhes R. H-t 2002. április 10-én szállították a kórházba, ahol később császármetszést hajtottak végre rajta. Miután bevitték a műtőbe, egy nővér gyógyszert adott neki, amitől szédülni kezdett. Az egészségügyi személyzet ezt követően aláíratott vele egy dokumentumot, amelynek tartalmát R.H. a kapott gyógyszer hatására nem tudta értelmezni. A nővér mindenestre azt állította, hogy a papírt a császármetszés miatt kell aláírnia. A zárójelentése értelmében a kérelmezőt a császármetszés során sterilizálták. Akkor szerzett tudomást a beavatkozásról, amikor a kórházból való távozása előtt is alá kellett írnia egy nyilatkozatot, amelyről egy orvos közölte, hogy a sterilizálást igazolja.

A kérelmezők szerint roma származásuk döntő szerepet játszott az orvosok sterilizációval kapcsolatos döntésében.

Az EJEB-hez benyújtott panaszukban kifogásolták az egyezmény 3. cikkének megsértésén túl a 8, 12, 13. és 14. cikk sérelmét is. R. H. beadványát azonban a testület az egyezmény 37. cikk 1. bekezdés c) pontja alapján törölte az ügylajstromból, mert a kérelmező 2010 októberében elhunyt.

*A döntés.*⁹ A Bíróság a kínzás tilalmával kapcsolatban először I. G. kérelmét vizsgálta meg. Megállapította, hogy a sterilizálás nem minősül általánosságban életmentő műtétnek, és azt a kérelmező vagy a törvényes képviselője beleegyezése hiányában hajtották végre. A beavatkozás ezért, hasonlóan V C. Szlovákia elleni ügyéhez, nem volt összeegyeztethető az emberi szabadság és méltóság tiszteletben tartásának követelményével.¹⁰ Az EJEB, figyelembe véve a beavatkozás természetét, körülményeit, a kérelmező életkorát és azt a tényt, hogy I. G. egy hátrányos helyzetű társadalmi csoporthoz tartozik, arra jutott, hogy a művi meddővé tétel által okozott sérelem elérte azt a minimumszintet, amely miatt az megalázó bánásmódnak minősül a 3. cikk értelmében.

A fentiekre való tekintettel a Bíróság megállapította, hogy a művi meddővé tétel M. K. esetében is ellentétes volt az emberi szabadság és méltóság tiszteletben tartásának követelményével, és az okozott sérelem is elérte a 3. cikk szerinti minimumszintet.

Az EJEB ezért mind a két kérelmező vonatkozásában megállapította, hogy a sterilizálás sértette az egyezmény 3. cikkét.

A testület megjegyezte, hogy az egyezmény 3. cikke azt a kötelezettséget rója az államokra, hogy a kínzás tilalmának megsértése esetén alapos, gyors és hatékony vizsgálatot folytassanak le. Az orvosi gondatlanság tekintetében e kötelezettség teljesülhet azáltal is, ha a jogszabályok lehetővé teszik, hogy az érintett orvosok felelősségét polgári vagy büntetőbírórság állapítsa meg.

A Bíróság ebben a tekintetben figyelembe vette, hogy a kérelmezőknek lehetősége volt jogi lépéseket tenni a kórház személyzetével szemben, amire polgári és büntetőeljárás keretében is lehetőségük volt. A bíróságok megállapították, hogy a sterilizálásokat nem a vonatkozó törvényi előírásokkal összhangban hajtották végre. Emiatt M. K.-nak kártérítést ítéletek meg, I. G. kérelmét azonban – tekintettel arra, hogy a művi meddővé tétel és a bekövetkezett károsodás közötti okozati összefüggés a méheltávolítással megszünt létezni – elutasították. Az ügyben eljáró nyomozó hatóságok egyúttal bűncselekmény hiányában megszüntették az eljárást. A vizsgálat gyors lefolytatásával kapcsolatban az EJEB megjegyezte, hogy az I. G. által indított eljárás öt év nyolc hónapig, míg M. K. polgári pere hat év öt hónapig tartott. A nyomozások öt év és három hónap elteltével értek véget. Az EJEB szerint az a mód, ahogy a szlovák hatóságok eljárak, bár figyelembe kell venni az eljárások összetett voltát – így a tényállást, az érintettek, valamint az eljáró hatóságok számát is –, nem felelt meg a gyorsaság követelményének. Következésképpen ebben a tekintetben is sérült az egyezmény 3. cikke.

Az EJEB az egyezmény 8. cikkével kapcsolatban felidézte, hogy mind V. C., mind N. B. Szlovákia elleni ügyében¹¹ megállapította, hogy a művi meddővé tétel nem megfelelő alkalmazása, ideértve a tájékozott beleegyezés követelményének figyelmen kívül hagyását is, hátrányosan érintette a Szlovákiában élő különböző etnikai csoportokhoz tartozó nőket, különösképpen a romákat. Szlovákia ugyanakkor nem tett eleget a 8. cikkből fakadó pozitív kötelezettségének, mert a kérdéses időpontban hiányoztak azok a garanciák, amelyek lehetővé tették volna az érintettek számára, hogy ténylegesen élvezhessék a magán- és családi élet tiszteletben tartásához fűződő jogukat. Mivel pedig az említett körülmények a kérelmezők sterilizálása idején is fennálltak, ezért a Bíróság ismét megállapította, hogy Szlovákia megsértette az egyezmény 8. cikkét.

A kérelem fennmaradó részét a testület nem tartotta szükségesnek külön vizsgálni, illetve elutasította.

Kommentár. Az ítélet révén megerősítést nyertek azok a V. C. Szlovákia elleni ügye kapcsán meghatározott és N. B. Szlovákia elleni ügyében kiteljese-

dett elvek, amelyeket a tájékozott beleegyezés hiányában elvégzett orvosi beavatkozásokkal kapcsolatban a Bíróság mérleget. Eltérést jelent ugyanakkor a korábbi esetekhez képest az, hogy a testület megállapította az egyezmény 3. cikkéből levezethető vizsgálati kötelezettség megsértését is a szlovák hatóságok részéről.

Buzás Péter

AZ EGYEZMÉNY 5. CIKKE. SZABADSÁGHOZ ÉS BIZTONSÁGHOZ VALÓ JOG

*James, Wells és Lee Egyesült Királyság elleni ügye*¹²

Az ügy körülményei. Az Egyesült Királyságban mindhárom kérelmezőt határozatlan idejű szabadságvesztésre ítélték a közbiztonság védelme érdekében ('indeterminate sentences for the public protection', IPP). A határozatlan idejű szabadságvesztésre ítélt elkövetőt a bíróság által az ügydöntő határozatban egyedileg megállapított minimum idő letelte után ('tariff') lehet feltételesen szabadlábra bocsátani. Ennek feltétele egy tesület, a Parole Board jóváhagyása, amennyiben „meggyőződött arról, hogy az elítélt fogva tartása már nem szükséges a közbiztonság védelme érdekében”. Az új büntetési nemet 2003-ban történt bevezetése után bizonyos súlyos bűncselekmények esetén kötelező volt kiszabni.¹³ Az azonban már röviddel a bevezetése után nyilvánvalóvá vált, hogy a forráshiány miatt a büntetés-végrehajtási rendszer nem tudja hatékonyan kezelni a hirtelen megnövekedett számú határozatlan időre ítélt elkövetőt. Az IPP-re ítélt fogvatartottaknak ugyanis a szabadlábra bocsátás feltételeként számos, az egyéni, személyes problémáikat figyelembe vevő képzésen kellett részt venniük (ilyen programok többek között az alkoholproblémák, drogfüggőség, dühkitörések kezelése, áldozatközpontú gondolkodásra nevelő képzés). A kurzusok jelentős része azonban csak a speciális, életfogytiglan letöltésre is alkalmas büntetés-végrehajtási intézetekben ('first stage lifer prisons') volt elérhető. A hazai bíróságok mindhárom kérelmező esetében viszonylag rövid minimum letöltendő időt írtak elő.¹⁴ A speciális, életfogytiglani szabadságvesztés letöltésére is alkalmas intézetek túltelítettsége miatt azonban mindhárom kérelmezőt helyi börtönben tartották fogva a minimumként előírt idő letöltése után is, ahol azonban a Parole Board által előírt kurzusoknak csak egy része volt elérhető. Önkényes fogva tartásra hivatkozva mindhárom kérelmező bírósághoz fordult, hiszen a helyi büntetés-végrehajtási intézetben lehető-

ségük sem volt a feltételes szabadlábra helyezéshez szükséges tanfolyamok elvégzésére. A Lordok Háza a kérelmeket elutasította.¹⁵ Indoklásában elfogadta a Parole Board azon érvelését, hogy nem helyezhetnek feltételesen szabadlábra olyan elítéltet, akinek az esetben nem győződtek meg arról, hogy már nem veszélyes a társadalomra, mert ez túl nagy kockázatot jelentene az IPP elsődleges céljára, azaz a közbiztonság védelmére. Az EJEB joggyakorlatára hivatkozva a Lordok úgy vélték, hogy nem lehet önkényes egy olyan szabadságvesztés, amely estében okozati összefüggés van az ítélet és a fogvatartás között. A törvény pedig egyértelműen kimondja, hogy a Parole Board jóváhagyása nélkül nem bocsátható feltételesen szabadlábra az elítélt, így az ilyen döntés meghozataláig a fogvatartás jogszerű. A kérelmezők ezt követően fordultak a Bírósághoz, és kérték az Egyezmény 5. cikkében garantált jogaik megsértésének megállapítását.

*A döntés.*¹⁶ A Bíróság először az 5. cikkre vonatkozó általános joggyakorlatát tekintette át. Kiemelte, hogy elengedhetetlen az ítélet és a fogva tartás közötti okozati összefüggés, azaz a szabadságvesztést mindenkor annak céljára és az önkényesség tiltalmára tekintettel kell végrehajtani. Bár az önkényességet a Bíróság nem definiálta, joggyakorlatából kiolvasható néhány elv ezzel kapcsolatban.

Önkényes a fogva tartás, ha a hatóságok oldalán rosszhiszeműség vagy megtévesztés állapítható meg; akkor is, ha az intézkedés vagy büntetés formálisan megfelel a jogszabályok előírásainak. Másodszor, az önkényesség elkerülése érdekében mind a fogva tartás elrendelésének, mind pedig végrehajtásának meg kell felelnie a hatóságok által hivatkozott 5. cikk megfelelő alpontjának. Ha például a fogva tartás alapjaként az 5. cikk (1) c) pontot jelölik meg a hatóságok – azaz arra hivatkoznak, hogy a fogvatartott megalapozottan gyanúsítható a bűncselekmény elkövetésével –, akkor olyan tényeket, információkat kell bemutatniuk, amelyek egy objektív szemlélőt meggyőznének arról, hogy a letartóztatott elkövethette a bűncselekményt. Harmadrészt pedig, a fogva tartás alapja és annak helye, valamint körülményei között kapcsolatnak kell lennie. Akinek fogvatartása például az 5. cikk (1) e) alpontjának hatálya alá esik, annak fogva tartását kórházban vagy más, megfelelő intézetben kell végrehajtani. A negyedik követelmény szerint a fogva tartásnak arányosnak kell lennie a fogva tartás alapjához viszonyítva.

Az általános elvek számbavétele után a Bíróság a konkrét ügy körülményeit vizsgálva megállapította, hogy az előírt minimum szabadságvesztés letöltésének jogszerűsége nem vitatható annak ellenére sem, hogy a kérelmezők számára ez idő alatt nem álltak

rendelkezésre a szabadlábra bocsátás elrendeléséhez szükséges kurzusok. Az ezt követő időszak azonban részletesebb vizsgálatot igényel. A Bíróság megállapította, hogy a megelőzőként alkalmazott szabadságvesztés önmagában nem önkényes, ha azt bíróság rendelte el a nemzeti joggal összhangban. Elítélésükkor a törvényi vélelem alapján a közbiztonságra veszélyesnek minősültek az elkövetők, a hazai bíróságok pedig ezt figyelembe véve hozták meg ítéletüket, amely okozati összefüggésben áll a fogva tartással.

A Bíróság tehát elfogadta, hogy a kérelmezőket a veszélyességükre való tekintettel tartják fogva, amelynek mérlegelése a Parole Board hatáskörébe tartozik, így a testület döntéséig jogszerűen tartják őket fogva. Kiemelte azonban, hogy amennyiben a bíróság ítéletét az elkövetők veszélyességére alapozza, ott a fogva tartás jogszerűségét rendszeresen felül kell vizsgálni, hiszen annak oka természetéből adódóan változhat az idő múlásával. Arra való tekintettel pedig, hogy a kérelmezők elítélésekor a bíróságnak nem volt mérlegelési lehetősége az IPP kiszabása tekintetében, különösen fontos a büntetés célja és a fogva tartás közötti valódi kapcsolat megléte. Bár az 5. cikk (1) a) alá tartozó szabadságvesztés nyilvánvaló célja a társadalom védelme, a Bíróság a kérelmezők érvelésének helyt adva úgy vélte, hogy – a törvény kifejezett rendelkezése hiányában is – cél az elkövetők rehabilitációja is. Ezt támasztják alá a büntetőjogi reformok bevezetéséért felelős miniszter nyilatkozatai is, aki az IPP bevezetése előtt hangsúlyozta, hogy az elkövetőknek minden lehetőséget meg kell adni annak demonstrálására, hogy már nem jelentenek veszélyt a társadalomra, és ezt ösztönzik az Egyesült Királyság által vállalt nemzetközi kötelezettségek is.

A Bíróság arra a megállapításra jutott, hogy a fogva tartás azon periódusára nézve, amelynek kizárólagos alapja a közbiztonság védelme, a fogva tartásnak szükségszerű eleme a rehabilitáció valódi lehetősége. Ennek fényében különös jelentősége van annak, hogy a kérelmezőket a minimum előírt idő lejárta után is olyan intézetben tartották fogva, ahol nem volt lehetőségük elvégezni a szabadlábra bocsátás feltételéül szabott képzéseket, hiába kérték áthelyezésüket egy megfelelő intézetbe.

A Bíróság kiemelte, hogy az elkövetők veszélyesnek minősítése a törvényi vélelem eredménye, és valószínűsíthető, hogy a kérelmezők közül kettőt a jelenleg hatályos jogszabályi keretek között nem ítélték volna IPP-re. Hangsúlyozta továbbá, hogy a határozatlan idejű szabadságvesztés nem nyithat kiskaput az önkényességnek. Ésszerű lehetőséget kellett volna biztosítani a kérelmezőknek arra, hogy a

képzések segítségével megtanulják kezelni magatartási problémáikat. Ezzel ellentétben jelentős idő telt el addig, míg a kérelmezők egyáltalán elkezdhettk a rehabilitációs folyamatban való részvételt. Amikor a minimum idő letelt, és a szabadságvesztés kizárólagos alapja a közbiztonságra jelentett veszélyességük lett, ez a körülmény még problematikusabbá vált. Lee úr esetében például a bíróság által kötelezően letöltendőnek ítélt 9 hónapot követően még két évet és tíz hónapot töltött el egy olyan intézetben, ahol nem voltak elérhetőek a rehabilitációhoz szükséges kurzusok.

Ezekre a körülményekre való tekintettel a Bíróság megállapította, hogy a minimum letöltendő idő elteltétől a megfelelő intézetbe való áthelyezésig – ahol a rehabilitációs kurzusokhoz való hozzáférés biztosított – eltelt idő önkényes fogva tartásnak minősül, így az Egyesült Királyság megszegte a kérelmezőknek az Egyezmény 5. cikke által garantált jogait.

Bieber Ivóna

Kędzior Lengyelország elleni ügye¹⁷

Az ügy körülményei. A kérelmező 1956-ban született, 16 éves kora óta pszichiátriai kezelés alatt áll. Miután skizofréniával diagnosztizálták, bátyja indítványára a bíróság cselekvőképtelenségnek nyilvánította. Az eljárásban a bíróság a kérelmező gondnokául bátyját jelölte ki, akinek kérésére a kérelmezőt 2002-ben szociális otthonban helyezték el, amely így a nemzeti jog szerint önkéntes bevonulásnak számított. A kérelmező a döntés ellen több ízben bírósághoz fordult, arra hivatkozva, hogy az otthonban akarata ellenére tartják fogva, valamint kérelmezte cselekvőképességének helyreállítását is. A bíróság mindkét kérelmet elutasította. Indoklásában kifejtette, hogy az otthonban való elhelyezés jogszerű volt, cselekvőképességének helyreállítását pedig a jogszabályok alapján csak a gondnoka kezdeményezheti. Ez utóbbi rendelkezés 2007-es alkotmányellenessé nyilvánítása következtében végül 2009-ben bíróság elé került a kérelme. A kérelmező meghallgatása, amelyen egy bíró és egy szakértői testület vett részt, mindössze 25 percig tartott. A szakértők által készített szakvélemény szerint a kérelmező állapota javult ugyan, agresszív viselkedést nem tanúsít, és pszichotikus tünetei sincsenek, önálló életvitelre azonban nem képes. Bár a kérelmező a meghallgatáson azt adta elő, hogy cselekvőképessége visszacserezése esetén is a szociális otthonban maradna, családját pedig továbbra is csak időnként látogatná, a szakértők a bíróságokkal való kiterjedt és állhata-

tos levelezéséből azt a következtetést vonták le, hogy a kérelmező célja valójában az lehet, hogy a családi házukban éljen. A szakértők arról is tájékoztatták a bíróságot, hogy a továbbiakban a kérelmezőt – egészségi állapotára való tekintettel – nem szükséges értesíteni az eljárási cselekményekről.

A kérelmező ezt követően fordult az Európai Emberi Jogi Bírósághoz, és kérte az 5. és 6. cikk által biztosított jogai megsértésének megállapítását. Az eljárásban a lengyelországi Helsinki Alapítvány az Emberi Jogokért (Helsinki Foundation for Human Rights) képviselte, a Központ a Mentális Sérültek Jogaiért Alapítvány (Mental Disability Advocacy Centre) pedig beavatkozóként lépett fel.

*A döntés.*¹⁸ A Bíróság kimondta, hogy a cselekvőképtelen személyek szociális otthonokban való elhelyezése elviekben szabadságtól való megfosztásnak minősül, és így az 5. cikk hatálya alá esik.¹⁹ A konkrét helyzetben az a döntő faktor, hogy a szociális otthon igazgatósága teljes és tényleges ellenőrzése alatt tartja-e a kérelmező kezelését, ellátását, lakhatását és mozgásszabadságát.

Jelen esetben a kérelmező nem hagyhatta el engedély nélkül az otthont, így a fogva tartás objektív eleme a Bíróság álláspontja szerint megvalósult. Ami az 5. cikk sérelmének megállapításához szintén szükséges szubjektív elemet illeti, a Bíróság fontosnak tartotta ismételtlen leszögezni, hogy a *de jure* cselekvőképtelenség nem feltétlenül jelenti azt, hogy a kérelmező *de facto* nincs tisztában a saját helyzetével. Jelen esetben a Bírósághoz eljuttatott dokumentumokból egyértelműen kiderül, hogy a kérelmező az otthonban való elhelyezését kényszerként élte meg. A fogva tartás évei alatt számos panaszt, kérelmet nyújtott be különböző hatóságokhoz, kérve az otthonból való elbocsátását; azaz önálló vélemény kifejtésére egyértelműen képes.

A fogva tartás jogszerűségének vizsgálatára a Bíróság a Winterwerp-ügyben felállított háromelemű tesztet alkalmazta, és megállapított a fogva tartás önkényességét.²⁰ A következtetést elsősorban két megállapításra alapozta: egyrészt a fogva tartás csak akkor jogszerű, ha a betegség súlyosságának megítélésére irányuló orvosi vizsgálat eredménye ezt indokolja. Márpedig a kérelmezőt jelen esetben a cselekvőlépességét vizsgáló szakértői jelentés alapján helyezték szociális otthonba. Másodsorban pedig a súlyos egészségi állapotnak folyamatosan fenn kell állnia. Az ebből eredő kötelezettségeit Lengyelország szintén megszegte, hiszen egy 2001-es vizsgálatot követően csak 2009-ben, azaz nyolc év múlva készült a kérelmező elmeállapotáról szakértői jelentés, mégpedig a cselekvőképesség helyreállítása iránt indított bírósági eljárásban.

A Bíróság ezt követően az 5 (4) cikk megsértését is megállapította. Hangsúlyozta, hogy a kérelmezőt a bírói kontroll teljes hiánya mellett fosztották meg személyi szabadságától. Szociális otthonba egy magánszemély – a gondokul kijelölt testvér – indítványára, a szociális otthon döntése alapján került, hiszen a bíróság csak a gondok alá helyezéséről döntött. Bár a kérelmező az ügyben bírósághoz fordult, az akkori lengyel jog alapján – a gondnok által kérelmezett elhelyezés önkéntes bevonulásnak minősült – kérelmét elutasították. A bíróságok a cselekvőképessége helyreállítása iránti beadványait sem vizsgálták érdemben 2009-ig, hiszen a lengyel alkotmánybíróság döntéséig cselekvőképtelen személyeknek semmilyen esetben nem volt perbeli cselekvőképessége.

A 6. cikk, azaz a tisztességes eljárásból való jog érvényesülésének vizsgálatából kiemelendő, hogy a Bíróság leszögezte: az Európa Tanács tagországai-ban megfigyelhető trend alapján²¹ a tagállamok akkor értelmezik helyesen a 6. cikket, ha a gondokosság alatt állók számára közvetlenül biztosítják a bírósághoz fordulás jogát cselekvőképességük helyreállítása érdekében.²² A D. D.-ítélthez hasonlóan azonban a Bíróság most sem vizsgálta a kérelmező 8. cikkben garantált jogainak sérelmét.

Bieber Ivóna

*Hendrin Ali Said és Aras Ali Said
Magyarország elleni ügye²³*

Az ügy körülményei. A kérelmezők testvérek, a kérelem benyújtásakor a Debreceni Menekülteket Befogadó Állomáson tartózkodtak. 2009 augusztusában menekültek el Irakból, ahol édesapjuk Szaddám Huszein hadseregében teljesített katonai szolgálata, valamint kurd származásuk miatt üldöztetésnek voltak kitéve. Magyarországra illegálisan érkeztek, de elfogásukat követően azonnal menekültstátuszért folyamodtak. Az eljárás befejezése előtt azonban a már korábban Hollandiába menekült édesapjukhoz szöktek. A holland hatóságok a dublini eljárás²⁴ szabályainak megfelelően a kérelmezőket, illetve az eljárás lefolytatásának kötelezettségét visszaadták Magyarországnak. Ezek után a magyar hatóságok a menedékkérelem ellenére elrendelték a testvérpár kiutasítását arra való tekintettel, hogy illegálisan érkeztek az országba, és nem rendelkeznek tartózkodási engedéllyel. A kiutasítás végrehajtásáig a menedékkérőket a Nyírbátori Őrzött Szállásra szállították. A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal csak megkésve, a kiutasító határozat meghozatalát, és az annak alapján elrendelt idegenrendészeti őrizet fo-

ganatosítását követően, 2010. szeptember 2-án regisztrálta a testvérpár menedékkérelmét, és indította el a menedékjogi eljárást – azaz egy évvel az igény tényleges előterjesztése után. Mindezek ellenére kérelmezők a menekültügyi eljárás érdemi szakaszba való utalása után is idegenrendészeti őrizetben maradtak Nyírbátorban, egészen 2011 januárjáig, holott a menedékkérők nyitott befogadó állomáson való elhelyezésre voltak jogosultak a hazai jogszabályok rendelkezései alapján.²⁵

A kérelmezők az Európai Emberi Jogi Bírósághoz fordultak, és kérték az Egyezmény 5. cikkének (1) és (4) bekezdésében biztosított jogaik megsértésének megállapítását. Az eljárásban a Magyar Helsinki Bizottság ügyvédje képviselte őket, az AIRE Centre és az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) pedig beavatkozóként lépett fel.

*A döntés.*²⁶ A Bíróság döntését teljes egészében Lokpo és Touré Magyarország elleni ügyére alapozta, az akkori döntés releváns szakaszait hosszasan, szó szerint idézve.²⁷ A Bíróság akkor már kimondta, hogy önkényesnek minősül – és ezért az Egyezmény 5. cikkével ellentétes –, ha menedékkérőket az érdemi eljárásra utalást követően is idegenrendészeti őrizetben tartanak fogva. A Bíróság a Saadi Egyesült Királyság elleni ügyében kifejtett elvekre hivatkozva hangsúlyozta, hogy a menedékkérők fogva tartása esetén különös figyelmet kell fordítani arra a körülményre, hogy nem bűnözőkről, hanem olyan személyekről van szó, akik gyakran életüket féltve menekültek el saját hazájukból. Mindenkor érvényes azonban a szabály, hogy a fogva tartás nem lehet hosszabb annál, mint amit az elérni szándékozott cél feltétlenül megkíván. A Lokpo-ügyben a Bíróság megállapította, hogy a kérelmezők fogva tartását a bíróságok azért hosszabbították meg, mert a BÁH a fent hivatkozott menedékjogi törvény rendelkezése ellenére nem kezdeményezte szabadon bocsátásukat. A hivatal ezen döntését azonban nem foglalta határozatba, így értelemszerűen minden indoklást nélkülözött, és jogorvoslati jogukkal sem élhettek az érintettek.

A kérelmezők fogva tartásának alapja tehát pusztán a hivatal mulasztása, ami nem egyeztethető össze az 5. cikkben támasztott követelményeknek. Senki sem fosztható meg ugyanis személyi szabadságától, csak indokolt döntésben, a jogszabályban tételesen felsorolt esetekben. A két ügy körülményeinek hasonlóságára való tekintettel a Bíróság ismételt megállapította, hogy Magyarország megsértette a kérelmezők 5. cikk (1) bekezdésében foglalt jogait.

A Lokpo- és Touré-ügytől eltérő tényállási elemeket, valamint a kérelmező és a beavatkozók érveit részben figyelmen kívül hagyva azonban a Bíróság érdemben nem vizsgálta a menedékjogi eljárás hatá-

lya alatt álló kérelmezők idegenrendészeti őrizetének jogszerűségét. Ez különösen sajnálatos, tekintettel arra, hogy a fogva tartás több hónapig tartott, és a menekültügyi eljárás megindításától kezdve az érdeemi eljárásba utalást követő időszakban is fennállt. Sajnálatos az is, hogy a Bíróság nem vizsgálta az 5. cikk (4) bekezdését, azaz a fogva tartás jogszerűségének bírósági felülvizsgálatához való jogot sem.

Bieber Ivóna

AZ EGYEZMÉNY 8. CIKKE. A MAGÁN- ÉS CSALÁDI ÉLETHEZ VALÓ JOG

*P. és S. Lengyelország elleni ügye*²⁸

Az ügy körülményei. Az ügyben a kérelmezők P., egy Lublinban élő kiskorú lengyel lány és S., az édesanyja voltak. P-t 2008 áprilisában megerősöskolta egy vele egykorú fiú, minek következtében a lány terherbe esett. 2008. május 20-án édesanyjával igazolást kértek az ügyésztől, hogy a terhesség bűncselekmény következménye volt, és így a hatályos lengyel jogszabályok értelmében P. elvetetheti a magzatot.

Az igazolás birtokában több lublini kórházat is felkerestek. Az egyik intézményben azt közölték velük, hogy az ügyészi igazolás mellett beutalót is kell kérniük a regionális szülészeti és nőgyógyászati tanácsadótól. Miután beutalót is szereztek, elmentek a Jan Bozy kórházba. Az ottani szülészeti osztály vezetője, Dr. W.S. a megbeszélést követően olyan nyilatkozatot íratott alá S-sel, amely szerint megértette, hogy a művi terhesség megszakítás a lánya halálához is vezethet. Az orvos egy következő alkalommal pedig az anya tudta nélkül szervezett találkozót P.-nek egy katolikus pappal, aki le akarta őt beszélni az abortuszról. Ennek során nyilvánvalóvá vált, hogy a papot előzetesen már tájékoztatták a terhességről és annak körülményeiről. A találkozón végén aláírtak P.-vel egy nyilatkozatot arról, hogy ki akarja hordani a gyermekét, és a pap további kapcsolattartás céljából elkérte a lány mobiltelefon-számát is. Amikor a történetek S. tudomására jutottak, vitába keveredett Dr. W.S.-sel, aki végül közölte velük, hogy lelkiismereti okokból sem ő, sem a kórház többi dolgozója nem végzi el az abortuszt. Ezt követően anya és lánya elhagyta a kórházat.

Az intézmény nem sokkal később kiadott egy sajtóközleményt P. abortuszkérélmének visszautasításáról, s azokat az újságírókat, akik érdeklődtek az ügy iránt, tájékoztatták annak körülményeiről. Az esetből így országos hír lett.

A kérelmezők Varsóba utaztak, ahol P.-t felvették az egyik kórházba. A szükséges papírok benyújtását követően azonban közölték velük, hogy a jogszabályok értelmében még három napot várniuk kell az abortusz előtt. Ez idő alatt egy orvos elmondta a lánynak, hogy hatalmas nyomás nehezedik az intézményre, számos e-mailt kaptak, amelyekben egyrészt bíralták a kérelmezőket, illetve tiltakoztak az abortusz végrehajtása ellen is. A pap és más ismeretlen személyek pedig közvetlenül P.-nek küldtek zaklató szöveges üzeneteket. Ilyen körülmények között a kérelmezők úgy döntöttek, hogy elhagyják a kórházat, ám az épület bejáratánál Dr. W.S. és egy abortuszellenes aktivista feltartóztatta őket. P. és S. a rendőrséget hívta, azonban a kikerülő járőrök őket vették őrizetbe a helyszínen.

Miután bekísérték őket a rendőrségre, közölték velük, hogy a Jan Bozy kórházból való távozásukat követően a lublini családjogi bíróság eljárást indított az anya szülői felügyeleti jogának megvonása érdekében. A gyanú szerint S. kényszeríteni akarta a lányt az abortuszra, ezért a testület ideiglenes intézkedésként elrendelte P. elhelyezését egy fiatalok számára fenntartott intézményben. A rendőrség a bíróság döntésének megfelelően átszállította P.-t egy lublini nevelőintézetbe. A lány a következő nap fájdalmat érzett, és vérezni kezdett, ezért bevitték a Jan Bozy kórházba. Egy hét elteltével S. hazavihetette P.-t az intézményből.

Az anya ezután az Egészségügyi Minisztériumhoz fordult. A kérelmezők a minisztérium segítségével 2008. június 17-én elutaztak Gdanskba, otthonuktól körülbelül 500 kilométerre, ahol egy kijelölt kórházban végül elvégezték a lánynak az abortuszt.

2008 júliusában büntetőeljárás indult P. ellen 15 év alatti kiskorúval való közönség gyanúja miatt, amelyet azonban bűncselekmény hiányában még ugyanabban az évben megszüntettek.

A kérelmezők az EJEB-hez benyújtott panaszukban azt kifogásolták, hogy az abortuszhoz való hozzáférésük körülményei, valamint a személyes és egészségügyi adataik nyilvánosságra hozatala ellentétes volt az egyezmény 8. cikkével; továbbá, hogy P. tekintetében megsértették az 5. és a 3. cikket is.

*A döntés.*²⁹ A Bíróság az eset körülményeit először az egyezmény 8. cikkéből fakadó pozitív kötelezettségek szempontjából vizsgálta meg. Felidézte ezzel kapcsolatban, hogy Lengyelország elleni hasonló ügyekben korábban már megállapította: ha az állam a mérlegelési jogkörében egyszer úgy dönt, hogy bizonyos indikációk alapján engedélyezi az abortuszt, a szabályozást nem alakíthatja ki oly módon, hogy korlátozza a beavatkozáshoz való tényleges hozzáférés lehetőségét.³⁰

Az EJEB kiemelte, hogy a kérelmezők jelentős nehézségekbe ütköztek az abortuszhoz való hozzáférés tekintetében, annak ellenére, hogy az ügyész kiállította számukra a törvény szerint szükséges igazolást. A lublini és a varsói kórház részéről is ellentmondó információkat kaptak a műtét feltételeire vonatkozóan, így például a beutaló szükségességét és a várakozási időt illetően. Nem részesültek továbbá megfelelő és objektív orvosi tanácsadásban, illetőleg a véleményüket sem hallgatták meg a beavatkozással kapcsolatban.

A Bíróság kitért arra a körülményre is, hogy az orvosok vallási okokra hivatkozva megtagadták az abortusz végrehajtását. Ezzel kapcsolatban felidézte, hogy az egyezmény 9. cikkének 1. bekezdése nem vonatkozik minden, a vallás vagy a hit által vezérelt tette vagy magatartási formára. Az államok ezért úgy kötelesek megszervezni az egészségügyi rendszerüket, hogy az biztosítsa, hogy a lelkiismereti szabadság gyakorlása az orvosok részéről ne akadályozhassa a pácienseket az ellátásokhoz való hozzáférésben. A lengyel jog ennek megfelelően kimondja, hogy az orvosnak írásban kell visszautasítania a beavatkozás végrehajtását, amely nyilatkozatot a páciens egészségügyi dokumentációjához kell csatolni. Köteles továbbá az érintettet olyan szakemberhez irányítani, aki hajlandó az adott beavatkozást elvégezni. Az egészségügyi személyzet azonban nem tett eleget ezeknek a követelményeknek a kérelmezők esetében.

Az EJEB S. jogainak sérelmével kapcsolatban kifejtette, hogy a terhesség nem érinti azonos mértékben a lányt és a szüleit. Az anya ezért nem jogosult automatikusan beleszólni a kiskorú reprodukcióval kapcsolatos döntésébe. Figyelembe kell venni ugyanakkor az ő érdekeit és szempontjait is, mert az érzelmi kötelek miatt természetes, hogy jelentős aggodalommal tölti el a lány által meghozandó döntés. Ez pedig szükségessé teszi, hogy az eljárás során mind a két oldal véleményét meghallgassák és figyelembe vegyék. A Bíróság azonban nem látta bizonyítottnak, hogy a lengyel jogszabályok lehetőséget biztosítottak volna az anya érdekeinek figyelembe vételére is.

A testület végül megállapította, hogy a vonatkozó lengyel törvényben foglalt abortuszhoz való jog és annak tényleges érvényesülése között éles ellentét állt fent a kérelmezők esetében. Mivel pedig a lengyel hatóságok nem tettek eleget a magánélet tiszteltetéséhez fűződő jog biztosításával kapcsolatos pozitív kötelezettségüknek, megsértették az egyezmény 8. cikkét.

A kérelmezőkre vonatkozó információk nyilvánosságra hozatalával kapcsolatban a testület először

is megjegyezte, hogy a személyes, illetőleg az egészségügyi adatok védelme alapvető jelentőséggel bír a 8. cikkben foglalt jogok gyakorlása tekintetében: az egészségügyi adatok titokban tartása nem csak a páciensek magánéletének védelme szempontjából lényeges, hanem az egyéneknek az orvosi szakma és általánosságban, az egészségügyi ellátás iránti bizalmának fenntartása érdekében is. E védelem hiánya ugyanis visszatarthatja azokat, akiknek orvosi ellátásra lenne szükségük, hogy igénybe vegyék a megfelelő kezelést.

Az EJEB érvelése szerint a Jan Bozy kórház, azáltal, hogy a kiadott sajtóközlemény lehetővé tette harmadik személyek számára P. és S. hollétének beazonosítását és a kapcsolatfelvételt velük, beavatkozott a kérelmezőknek a magánélet tiszteltetéséhez fűződő joga gyakorlásába. E beavatkozás mindaddig sérti a 8. cikket, amíg be nem bizonyosodik, hogy az „törvényben meghatározott”, illetve valamely, a 8. cikk 2. bekezdésében foglalt jogszerű cél elérése érdekében „egy demokratikus társadalomban szükséges” volt.

A Bíróság ezzel kapcsolatban elvetette a Kormány érvelését, miszerint az adatok közzététele azért nem sértette a kérelmezők 8. cikkben foglalt jogait, mert az abortusz társadalmi vita tárgya Lengyelországban. A testület szerint ugyanis ez a tény nem mentesíti az orvosi személyzetet a titoktartási kötelezettség alól. Továbbá olyan kivételes körülmény sem merült fel, amely indokolta volna az információk nyilvánosságra hozatalát. A kérelmezőket ugyanakkor megillette volna a személyes adatok védelméhez fűződő jog az egyezmény és a lengyel jog alapján is. A személyes és egészségügyi adatok nyilvánosságra hozatala ezért nem minősült törvényesnek, illetőleg annak legitim célja sem volt. Következésképpen e tekintetben is sérült az egyezmény 8. cikke.

Az 5. cikkel kapcsolatban az EJEB kiemelte, hogy P. őrizetbe vételének mind a nemzeti jog szerint, mind pedig az egyezmény értelmében is jogszerűnek kell minősülnie. A testület szerint a lány elhelyezése egy fiatalkorúak elhelyezésére fenntartott intézményben törvényesnek minősül a lengyel jog alapján, mivel az a vonatkozó jogszabály alapján, egy bíróság döntését követően történt. Az egyezmény szerinti törvényesség tekintetében a Kormány az 5. cikk 1. bekezdésének (d) pontja szerinti „nevelési felügyeletet” jelölte meg az őrizetbe vétel céljaként. Ezzel kapcsolatban a Bíróság megjegyezte, hogy a „nevelési felügyelet” fogalma nem szűkíthető le kizárólag az iskolai oktatásra, mindazonáltal az eljárás valódi célja az volt, hogy elválasszák a lányt a szüleitől, különösen az anyjától, és megakadályozzák a terhesség megszakítását. Bár a hatóságok jog-

szerűen vizsgálhatták azt, hogy P.-t az akarata ellenére kényszerítik-e abortuszra, egy kiszolgáltatott helyzetben lévő 14 éves lány őrizetbe vétele helyett azonban kevésbé drámai eszközök alkalmazását is mérlegelniük kellett volna. Mivel ezt nem tették meg, az őrizetbe vétel ellentétes volt az egyezmény 5. cikkével.

A Bíróság a kényszerítés tilalmával kapcsolatban mindenekelőtt azt vette figyelembe, hogy P. 14 évesen, bűncselekmény következtében esett teherbe. Rendkívül kiszolgáltatott helyzetben volt, amit azonban az ügyben eljáró személyek és hatóságok figyelmen kívül hagytak. A testületet különösen az a tény döbentette meg, hogy szexuális bűncselekmény miatt büntetőeljárás indult P. ellen, holott őt kellett volna szexuális bűncselekmény áldozatának tekinteni. Figyelembe véve a lány helyzetét, különös tekintettel a körülmények kumulatív hatására, az EJEB megállapította, hogy a hatóságok megalázó módon bántak P.-vel, és a neki okozott szenvedés elérte azt a szintet, hogy a bánásmód már a 3. cikk hatálya alá esik. Következésképpen megsértették az egyezmény 3. cikkét.

Kommentár. Az EJEB ismételt megállapította, hogy az abortusz lengyel szabályozása és az arra épülő gyakorlat között éles ellentét áll fenn, ami sérti az érintettek magán- és családi élet tisztelgetben tartásához fűződő jogát. Külön kiemelendő, hogy a Bíróság kimondta: megfelelő egyensúlyt kell teremteni az orvosok lelkiismereti és vallásszabadsághoz való jogának és a terhes nő 8. cikkben foglalt jogainak gyakorlása, valamint az anya és a terhes kiskorú érdekeinek védelme között.

Buzás Péter

JEGYZETEK

1. 387/03. számú kérelem.
2. Az EJEB 2012. szeptember 20-án kelt ítélete.
3. 37679/08. számú kérelem.
4. Az EJEB 2012. október 18-án kelt ítélete
5. 31373/11. számú kérelem.
6. Az EJEB 2012. szeptember 25-én kelt ítélete.
7. No. 26772/95, § 131.
8. 15966/04. számú kérelem.
9. Az EJEB 2012. november 13-án kelt ítélete.
10. 18968/07. számú kérelem (Az ítélet összefoglalóját

lásd: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának legutóbbi döntéseiből, *Fundamentum*, 2011/3. 87–88.).

11. 29518/10. számú kérelem (az ítélet összefoglalóját lásd : Az Emberi Jogok Európai Bíróságának legutóbbi döntéseiből, *Fundamentum*, 2012/2. 126–127.).
12. 25119/09., 57715/09. és 57877/09. számú kérelmek.
13. Ezt a Bíróság által drákóiként aposztrofált rendelkezést 2008-ban hatályon kívül helyezték, mérlegelési lehetőséget biztosítva ezzel az eljáró bírácoknak.
14. A Bíróság valószínűsítette döntésében, hogy mérlegelési lehetőség esetén egyáltalán nem is rendeltek volna el határozatlan idejű szabadságvesztést két kérelmező tekintetében.
15. Bár megállapította, hogy a miniszter megszegte közjogi kötelezettségeit, amikor úgy vezetett be új büntetőpolitikát – azaz a mérlegelési jog nélkül elrendelendő IPP-t –, hogy az ahhoz szükséges forrásokat az állam nem biztosította.
16. Az EJEB 2012. szeptember 18-án kelt ítélete.
17. 45026/07. számú kérelem.
18. Az EJEB 2012. október 16-án kelt ítélete.
19. A Bíróság ítéletét a D.D. v Litvánia ügyben megállapítottakra alapozta. Az eset összefoglalóját lásd: *Fundamentum*, 2012/3. 116.
20. A teszt leírását lásd a D.D. ügy összefoglalójában, a *Fundamentum*, 2012/3. 116.
21. A Bíróság által 2011-ben vizsgált 20 tagállam közül 17 biztosította a bírósághoz fordulás jogát közvetlenül a cselekvőképtelenek számára is.
22. Fontos kiemelni, hogy a Stanev- ítéletben a Bíróság ezt csak a korlátozottan cselekvőképes személyekre vonatkozóan mondta ki, és a jogot ebben a döntésben sem terjesztette ki *expressis verbis* a cselekvőképtelen személyekre.
23. 13457/11. számú kérelem.
24. Rövid leírás és kritika az eljárásról itt olvasható: <http://helsinki.hu/%e2%80%9edublini%e2%80%9d-eljarasok>
25. A menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény azóta hatályon kívül helyezett 55. § (3) bekezdése szerint a menekültügyi eljárás érdemi szakaszba való utalását követően a BÁH kezdeményezésére a rendőrség megszünteti az idegenrendészeti őrizetet.
26. Az EJEB 2012. október 23-án kelt ítélete.
27. 10816/10. számú kérelem.
28. 57375/08. számú kérelem.
29. Az EJEB 2012. október 30-án kelt ítélete.
30. Lásd Tysięc, valamint R. R. Lengyelország elleni ügyét (5410/03. és 27617/04. számú kérelmek).